

ЗОЛОТИЙ ПОЯС ШИМОНА ЯК САКРАЛЬНИЙ МОДУЛЬ УСПЕНЬСЬКОГО СОБОРУ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОГО МОНАСТИРЯ

Однією з найбільших святинь Києво-Печерського монастиря, починаючи з перших часів його існування, був золотий пояс варяга Шимона. Згідно з києво-печерським переказом, записаним у Києво-Печерському патерику, цю реліквію разом із золотим вінцем Спасителя, привіз на Русь із Скандинавії варяг Шимон (син варязького князя Африкана). На батьківщині Шимона золоті пояс та вінець прикрашали монументальне Розп'яття Христа. У Патерику зазначається, що це Розп'яття було заввишки 10 ліктів, а пояс мав вагу 50 золотих гривень. Знімаючи пояс з Розп'яття, Шимон почув “гласъ отъ образа” (тобто від Христа на Розп'ятті), що звелів варягу віднести ці реліквії прп. Феодосію на те місце, де буде створена церква на честь Пресвятої Богородиці (Успенський собор чи Велика Печерська церква – за Києво-Печерським патериком). Пливучи морем із Скандинавії на Русь, Шимон побачив видіння: у небі йому було показано образ майбутнього храму та визначені його розміри: “И якоже видѣхомъ, величествомъ и выотою, размеривъ поясомъ тѣмъ златымъ, 20 въ ширину и 30 въ дълину, а 30 въ высоту, стѣны съ вѣрхомъ 50”¹. Після прибуття на Русь Шимон прийшов у Київ до князя Ярослава Володимировича, який добре зустрів втікача. Незабаром Ярослав направив варяга служити до свого сина Всеволода².

Далі у “Слові” Шимон згадується серед учасників битви Ярославичів з половцями на річці Альті у 1068 р., в якій князівські війська зазнали нищівної поразки. Коли Шимон лежав поранений на полі битви, він удруге побачив церкву в небі. Тоді варяг дав обітницю у випадку спасіння збудувати побачений храм у монастирі прпп. Антонія та Феодосія Печерських. Після повернення з походу він прийшов у монастир та передав

¹ Д.І. Абрамович, *Києво-Печерський патерик. Вступ, текст, примітки*, К. 1991, с. 3. Реутов пише, що “вказану числову формулу іноді вважають чимось на зразок “проекту” споруди, пов'язуючи її з професійною діяльністю середньовічних зодчих. Гадаю, що такого примітивного співвідношення було б замало для побудови геометричної структури храму. Скоріше, ця формула характерна для замовника, якому було потрібно у найпростіший спосіб пояснити зодчому свої побажання щодо проектованої будови”: А.А. Реутов, *Побудова Успенського собору Києво-Печерської лаври*, *Восточноевропейский археологический журнал* 1(8) (январь-февраль 2001), [електронний ресурс], режим доступу: <http://archaeology.kiev.ua/journal/010101/reutov.htm>.

² Д.І. Абрамович, *Ор. cit.*, с. 1.

прп. Антонію реліквії – пояс та вінець Спасителя, сповістивши святих Отців про своє бажання збудувати церкву на честь Пресвятої Богородиці. При цьому, золотий пояс мав слугувати мірою храму, а вінець передбачалося повісити над його жертovníком, тобто вівтарем. Після цього Шимон отримав християнське ім'я Симон, та дозвіл бути похованим у майбутньому храмі, що і було виконано після смерті варяга. Цікаво, що він був похований в Успенському соборі першим, і йому першому в руку була вкладена посмертна “разрешительная” (рос. – М.Н.) молитва, написана прп. Феодосієм³.

У науці робилися і робляться спроби ідентифікувати золотий пояс варяга Шимона. Так, цю реліквію деякі дослідники ототожнюють із золотим ланцюгом, що знаходиться зараз в експозиції Музею коштовностей України. Цей предмет був знайдений у шарі давньоруського часу на території “Красного двора” у Чернігові в 1958 р. Ланцюг, що є сплєтеним із золотої восьмигранної дротини, має загальну вагу 277,3 г. та досягає у довжину 174–175 см. Наконечники пояса виготовлені у вигляді голівок змій, кожна з яких прикрашена трьома вставками з червоної яшми. Атрибуцію золотого ланцюга з Музею коштовностей як пояса варяга Шимона вперше запропонував М. Холостенко⁴. Останнім часом Ю. Шевченко розвинув цю гіпотезу. Вчений вважає, що ця реліквія належить до найдавніших християнських святинь, і є “мірою Гроба Господнього”, себто дорівнює довжині лавиці, на якій було покладено Тіло Христа. На думку Ю. Шевченка, святиня була виготовлена після відкриття у 325 р. св. Оленою поховальної печери Йосипа Аримафейського. Для виготовлення поясу був використаний рідкісний за своїми ювелірними якостями та розмірами античний поясний ланцюг. Він зберігався у Константинополі в імператорській скарбниці. Реліквія була викрадена під час заворушення у Константинополі в 1026 р. та потрапила до рук варязького конунга Гаральда, який знаходився у цей час у Візантії. Потім вона опинилася у його родича Шимона, яким і була привезена на Русь. За Ю. Шевченком, найбільш вірогідна версія потрапляння святині у Чернігів – тотальне розорення та пограбування Києва чернігівцями у 1204 р. Саме тоді чернігівський князь Всеволод Святославич міг забрати реліквію, якою його предок – Святослав Ярославич розмічав план Великої Печерської церкви. У 1214 р. Чернігів був спалений князем Рюриком Ростиславичем Смоленським.

³ Д.І. Абрамович, *Op. cit.*, с. 1–5.

⁴ Н.В. Холостенко, *Исследование руин Успенского собора Киево-Печерской лавры в 1962–1963 гг.*, Культура и искусство Древней Руси, Ленинград 1967, с. 61.

Святиня, разом з іншими князівськими цінностями, опинилася похованою у культурному шарі XIII ст.⁵

Традицію ототожнення ланцюга з Музею коштовностей з поясом варяга Шимона продовжив російський дослідник О. Чернов. Серед багатьох інших доводів на користь цієї гіпотези він наводить свідчення, що в Чернігівському скарбі разом з золотим ланцюгом була знайдена золота привіска до корони візантійських царів – перпендулій. Тобто, як вважає дослідник, у скарбі знаходилися як пояс Шимона, так і залишки золотого вінця, який, згідно з киево-печерським переказом, знаходився у жертovníку, тобто у вітварі Успенського собору⁶.

Натомість, вважаємо, що ототожнення золотого ланцюга з поясом Шимона є дуже маловірогідним. По-перше, якби виміри Успенського храму здійснювалися цим ланцюгом, що має у довжину 174–175 см, то храм мав би бути у півтора рази більшим за розмірами, ніж він був: ширина храму (20 поясів Шимона) склала б 35 м, тоді як реально вона дорівнювала 23,6 м, а довжина (30 поясів Шимона) – 52 м, при реальній довжині – 35,5 м. Такою ж нереальною була б і висота Успенської церкви (30 поясів Шимона) – 52 м.

З іншого боку, у нас немає приводу вважати виміри Великої Печерської церкви у 20, 30 та 30 поясів суто символічною числовою формулою, яка не має під собою реального архітектурного підґрунтя. Як свідчать візантійські джерела, під час розбудови храмів використовувалися сакральні числа, які містили певні образи-парадигми. Принциповим є те, що завдяки числам ці образи-парадигми інкорпоровалися у сакральний простір храмів. Найяскравішим прикладом цього є Софія Київська. Як переконливо показала Н. Нікітенко, образ-парадигму Небесного Єрусалима втілено у цьому храмі за допомогою числа “100”, яке читається у головних вимірах Софії. Так, головні величини центрального ядра храму дорівнюють 31 м, себто сакральним 100 футам. Так само сума головних вимірів Великої Печерської церкви 20+30+50 дорівнює числу “100”, символу Небесного Єрусалима.

Ще К. Афанасьєв, виходячи з сакральних вимірів храму, які дорівнювали 20 та 30 поясам Шимона, та ґрунтуючись на зовнішніх габаритних

⁵ Ю.Ю. Шевченко, *Черниговская золотая цепь: пояс “в меру Гроба Господня” (Реликвия из величайшей пещерной святыни христианского мира)*, [електронний ресурс], режим доступу: <http://rusarch.ru/shevchenko3.htm>.

⁶ А. Чернов, *Семь раз отмерь*, [електронний ресурс], режим доступу: http://chernov-trezn.narod.ru/ZS_2.htm.

розмірах Успенського собору довів, що довжина поясу Шимона мала дорівнювати 118 см чи 4 римським фута, при довжині фута – 29,5 см⁷.

Ще одним аргументом проти ототожнення золотого ланцюга з Музею коштовностей з поясом Шимона є свідчення Павла Алеппського, який відвідав Київ та Печерський монастир у 1653 р. Павло Алеппський говорить про те, що у ті часи золотий пояс варяга Шимона прикрашав Розп'яття Христа над іконостасом Успенського собору : “стосовно іконостасу, то він прекрасний, але старий. Над ним розп'яття: опоясання Спасителя х кованого чистого золота”⁸. Тож, як бачимо, ця святиня перебувала у монастирі ще у XVII ст., пояс був не звитий з золотої дротини, а зроблений з кованого золота, тож він мусив бути достатньо важким, що підтверджується і патериковим “Словом” про створення Великої Печерської церкви. Зокрема у ньому говориться, що пояс мав вагу 50 золотих гривень⁹. Безумовно, у Патерику найважливішого значення надавалося числовій символіці, згідно з якою число “50” означає повноту, довершеність, у даному випадку “повну міру”. Проте, як відомо, за середньовіччя реальні факти вписувалися у символічний контекст, який все ж таки певною мірою відображав ці реалії.

Які ж сакральні змісти вмщував у собі знаменитий пояс, і чи тільки містичне значення мала ця реліквія? Адже, як відомо із патерикового “Слова”, пояс прислужився для уповні реальних дій – вимірів основних параметрів Великої Печерської церкви.

Відповіді на ці запитання можливі лише за умови звернення до середньовічних традицій будівництва, які багато в чому ґрунтувалися на архаїчних засадах. За давньою традицією, відомою ще з Біблії, усі виміри споруд здійснювалися за допомогою мотузки та тростини. Наприклад, у Книзі пророка Єзекиїля у тому місці, де мовиться про Небесний Єрусалим, позаземне місто янгол вимірює за допомогою цих предметів (Єз. 40:3). В Одкровенні Йоанна Богослова говориться про золоту тростину для вимірів Небесного Єрусалима (Одкр. 21:15). У Сказанні про будівництво церкви св. Фотини у Спарті розповідається, що побачивши у небі образ майбутнього храму, Никон “...почав будівлю, заделегідь очкрес-

⁷ К.Н. Афанасьев, *Построение архитектурной формы древнерусскими зодчими*, Москва 1961, с. 196.

⁸ *Путешествие Антиохийского патриарха Макария в Россию в половине XVII века, описанное его сыном, архидиаконом Павлом Алеппским*, пер. с арабского Г. Муркоса (По рукописи Московского Главного Архива Министерства Иностранных Дел), вып. 2 (От Днестра до Москвы), Москва 1897, с. 51.

⁹ Д.І. Абрамович, *Op. cit.*, с. 2.

лив його з допомогою мотузки...”. Такі методи були відомі і у Західній Європі – у знаменитому “Сні Гунзо” святі Петро, Павло та Стефан використовують мотузку для того, аби показати абату, який перебуває в комі, план та розміри нового храму монастиря в Клоні. Для того, аби розпланувати будову, потрібно було “володіти мотузкою”. Важливо, що при цьому ніде не згадується архітектурне креслення, а сам план розбивається на місці “у згоді з задумом Господнім”¹⁰.

Цікавим у цьому сенсі є уривок з анонімного твору “Метод вимірів землі”, що в якості прикладу середньовічного способу вимірів ділянок землі наводить відомий візантиніст В. Зубов. Під час таких вимірів використовувалася мотузка, до якості якої висувалися певні вимоги: “якщо вона (мотузка. – *М.Н.*) або навіть якщо тільки частина її потрапляє на росу, то вона тої ж миті скрутиться та скоротиться на одну оргію; колиж висохне та буде натягнута, то видовжиться понад міру, тож 10-ти оргійна мотузка перетвориться на 11-ти оргійну і, у будь-якому разі, така міра оманлива. Але мотузку, яка має бути мірою, слід готувати з конопель та зивати товсту і міцну”.

Далі рекомендується зробити жердину чи кіл, насадити на один його кінець широкий залізний сошник, аби він різав та борознив землю при відкладенні кожної мотузки. Інший кіл з гострим залізним наконечником втикається у висхідній точці відліку. На обох колах – міцні залізні кільця, до яких кріпляться кінці мотузки та притискаються олов’яною печаткою. Кожна оргія для вірності визначається на мотузці привіскою товстої червоної кульки. Там само даються вказівки, як зробити прилизу оргію з очерету або з дерева¹¹.

Відтак, золотий пояс варяга Шимона, покладений в основу вимірів Великої Печерської церкви, за середньовічними уявленнями міг сприйматися як реальне знаряддя, призначене для розмітки фундаментів та, водночас, безумовно, пояс уособлював сакральну міру.

Свого часу Ф. Мур’янов здійснив блискуче дослідження, присвячене символіці пояса варяга Шимона. Підтримавши припущення К. Афанасьєва про чотирифутову довжину пояса (118 см), яка враховує саме зовнішні параметри Великої Печерської церкви, дослідник зробив дуже цікаві спостереження. Його висновки базуються не лише на простих обчисленнях, а розкривають символіку легендарного пояса. Вивчивши іконографічні типи Розп’ять, М. Мур’янов звернув увагу на те, що аналогія

¹⁰ Р. Оустерхаут, *Візантійские строители*, пер. Л.А. Беляева, К.; Москва 2005, с. 73–74.

¹¹ В.П. Зубов, *Труды по истории и теории архитектуры*, Москва 2000, с. 53.

поясу Шимона є на знаменитій святині собору св. Мартина в італійському місті Лукка. На цьому типі Розп'яття (його ще називають “Volto Santo” чи “Святий Лик”), Ісуса Христа зображали не оголеним, а одягненим у хітон та підперезаним. Причому пояс мав форму довгого шнура чи мотузки. Символіка “Volto Santo” найтіснішим чином пов'язана з апокаліпсичним образом Христа-Тріумфатора, оскільки в Одкровенні Йоанна Богослова читаємо: “І, оглянувшись, я побачив сім світильників золотих; а посеред семи світильників подібного до Людського Сина, одягненого в довгу одежу і підперезаного по грудях **золотим поясом**” (Об. 1:12–13).

Оскільки тип Розп'яття “Volto Santo” був поширений за середньовіччя у Західній Європі і, в тому числі, на батьківщині Шимона – у Скандинавії, М. Мур'янов навів тлумачення цього місця Апокаліпсиса Отцями Західної Церкви. Згідно з ними, “два сосця” Спасителя є символами двох Завітів, а золотий пояс Христа символізує всіх святих, що з вірою та любов'ю приходять до Господа та Його Завітів. Оскільки у склад Нового Завіту входять чотири Євангелія, М. Мур'янов зробив висновок про те, що золотий пояс Шимона мав у довжину саме чотири римські-фути¹². З огляду на те, що вимірювання храмів за давньою традицією проводилося за допомогою шнура чи мотузки, можливо, щось подібне являв собою легендарний пояс Шимона, який став “мірилом” Успенського храму. Саме такий вигляд має пояс Христа на Розп'ятті “Volto Santo”.

На нашу думку, припущення М. Мур'янова про зв'язок символіки числа “4” з чотирма Євангеліями і взагалі зі всіма віруючими, є цілком вірогідним. Ще св. Іринея Ліонський (II ст.) розглядав символіку чотирьох стовпів храму у цьому ключі: “неможливо, аби Євангелій було числом більше або менше, чим їх стільки є. Бо так і чотири сторони світу... і чотири головних вітри..., а стовп та ствердження церкви є Євангеліє..., то і належить їй мати чотири стовпа”¹³. Інше символічне значення числа стовпів – 12 – називає Євсевій Памфіл, пов'язуючи його з числом апостолів¹⁴.

Цікавим у цьому ключі є тлумачення числа чотири Бедою Високоповажним – середньовічним богословом, екзегетом та істориком (672/73–735), який через нумерологію дає символічне трактування храму

¹² М.Ф. Мур'янов, *Золотий пояс Шимона*, Византия, южные славяне и Русь. Западная Европа, Москва 1973, с. 187–198.

¹³ *Сочинения св. Ириныя, епископа Лионского*, Москва 1871, с. 311–313.

¹⁴ *Четыре книги Евсевия Памфила, епископа Кесарии Палестинской, о жизни блаженного царя Константина*, Сочинения Евсевия Памфила, 2-е изд., Санкт-Петербург 1850, т. 2, с. 195.

Соломона¹⁵. Наше звернення до цього автора є не випадковим. Річ у тім, що “вчителями” Беди були відомі Отці Церкви, починаючи від блж. Августина та Єроніма, а також візантійці, яких він називає “греками” і до авторитету яких весь час апелює. Як відомо, “числова теорія” блж. Августина, сформульована ним у працях: “Про музику” та “Про порядок” лягли в основу середньовічної християнської нумерології. Тобто нумерологічна концепція Беди Високоповажного не була його власним творчим доробком, а будувалася на “числовій теорії” середньовіччя взагалі. Так, у творі Беди ми знаходимо приклад “теософського скорочення”, коли більші числа зводяться до менших, а знак “0” не враховується. Але особливо цікавим у Беди є екзегетичне тлумачення чисел, втілених в ієротопії Єрусалимського храму: починаючи з підготовки до його створення, і закінчуючи його освяченням. Як відомо, Єрусалимський храм завжди був прообразом будь-якого християнського храму, тож нумерологічні побудови Беди є дуже цікавими у плані вивчення сакральної нумерології, втіленої у Великій Печерській церкві, яку будували візантійці.

Цікаво, що Беда Високоповажний трактує число “4” як символ віруючих¹⁶ та євангелістів¹⁷. Так, у своїй першій книзі “Про храм”, у главі “Коли і де храм був збудований”, Беда тлумачить числову інформацію про те, що храм Соломона був створений через 480 років після виходу Ізраїля з Єгипту таким чином: число “480” – це $(4 \times 100) + (4 \times 20)$, де число “4” означає чотирьох євангелістів, а число “120” символізує число років “Законодавця” (тобто Мойсея), а також кількість людей, які під дією Святого Духа утворили Ветхозавітну Церкву. Відтак число “4” у цьому випадку є семантично подібним числу “120”¹⁸. Симптоматично, що у вимірах Великої Печерської церкви також існувало уподібнення числа “4” числу “120”, адже якщо пояс Шимона мав 4 фути у довжину, то 30 поясів, які складали довжину або висоту Великої Печерської церкви відповідно містили у собі 120 футів (4×30) .

Для нашого дослідження є важливим, що М. Мур’янов звернув увагу на сакралізацію Києво-Печерським сказанням не лише золотого пояса як речі, і не тільки фута як одиниці виміру, а й самого числа “4”. Як ми показали у наших попередніх дослідженнях, воно відіграло провідну роль в ієротопії Великої Печерської церкви. Річ у тім, що головний

¹⁵ *Bede: On the Temple*, translated with notes by Sean Connolly with introduction by Jennifer O’Reilly. Translated Texts for Historians, volume 21, Liverpool 1995, 129 p.

¹⁶ *Ibid.*, p. 38.

¹⁷ *Ibid.*, p. 17.

¹⁸ *Ibid.*, p. 17–18.

образ-парадигма Великої Печерської церкви – Небесний Єрусалим читався завдяки додаванню головних параметрів храму один до одного. В основу ж цих параметрів було покладено число “4”¹⁹.

Цікаво, що це число було покладено в основу вимірів не лише Великої Печерської церкви, а й св. Софії Київської. За підрахунками Ю. Лоцицького, архітектурний модуль Софії Київської – 124,5 см – був спільним дільником для основних розмірів собору, наближався до товщини його стін та дорівнював майже 4 грецьким футам²⁰. Зважаючи на те, що візантійське зодчество було дуже гнучким у плані урахування символіки храму, можемо припустити, що числу “4” у задумі Софійського собору надавалося не лише суто архітектурного, а й сакрального значення. Відомо, що Софійський собор, присвячений Премудрості Божій, ототожнювався з храмом Соломона. Не випадково митрополит Іларіон у своєму “Слові” співставляє св. Софію з Єрусалимським храмом – осердям святого міста, який своєю чергою сприймався символом Небесного Єрусалима²¹.

У давньоруському “Сказанні про Соломона та Кітовраса” (XIII ст.), де мовиться про будівництво Єрусалимського храму, розповідається про містичного звіра Кітовраса (кентавра), який був приведений до царя, і “умеря пруты 4 локоть и вышел пред царя поклонился. И поверже пруты пред царя молча”²². Отже, згідно “Сказання”, в основу побудови Єрусалимського храму також було покладено число “4”, і цьому числу надавалося сакрального значення.

Подібним чином могли сприйматися і виміри Великої Печерської церкви, де крізь призму символіки числа “4” проводилася паралель між Великою Печерською церквою та храмом Соломона – прообразом будь-якого християнського храму.

Цікавим виявляється спостереження про довжину золотого ланцюга з Музею коштовностей, яка дорівнювала “мірі Гробу Господнього”.

¹⁹ М.М. Нікітенко, *Семантика архітектурно-художнього образу Великої Печерської церкви*, Лаврський альманах: Києво-Печерська лавра в контексті української історії та культури 20 (2008) 101–119; М.М. Нікітенко, *Святі гори Київські: побудова сакрального простору ранньосередньовічного Києва (кінець X – початок XII ст.)*, К. 2013, с. 282–298.

²⁰ Ю.Г. Лоцицький, *Про метод проектування Софійського собору в Києві*, Проблеми та досвід вивчення, захисту, збереження і використання архітектурної спадщини. Матеріали Перших науково-практичних Софійських читань (м. Київ, 27–28 листопада 2002 р.), К. 2003, с. 135.

²¹ А.М. Молдован, *Слово о законе и благодати Илариона*, К. 1984, с. 97.

²² И.Ш. Шевелев, *Принцип пропорции: о формообразовании в природе, мерной трости древнего зодчего, архитектурном образе, двойком квадрате и взаимопроникающих по добиях*, Москва 1986, с. 124.

Річ у тім, що за середньовіччя сакральні “міри Гробу Господнього” були дуже поширеними реліквіями. Це були стрічки або пояси, які прочани привозили з Палестини. Прикладом такої “міри” є принесена Антонієм Новгородським (XIII ст.) у Новгород святиня, яка у джерелах називається “Гроб Господній”. Як показали сучасні дослідження, ця реліквія уособлювала ларчик зі стрічкою. Довжина останньої дорівнювала довжині лавиці, на якій було покладене Тіло Христа у храмі Гробу Господнього (175–176 см)²³. Ігумен Даниїл, який здійснив свою подорож до Святої Землі на початку XII ст., таємно поміряв лавицю у Гробі Господньому. Важливо, що він вказав на те, що ця святиня має 4 лікті у довжину. Міра в 4 лікті в цьому випадку відповідала справжній довжині святині (лікоть дорівнював 45–47 см). Проте, не викликає сумніву, що саме число “4” наділялося глибоким символічним змістом, адже за давньою церковною традицією Гроб Господній співвідноситься з християнським храмом (найбільше – з вівтарем храму). З іншого боку, прообразом християнського храму є храм Соломона, який, як ми показали вище, містить символіку числа “4”.

Тож, за середньовічними уявленнями, у видінні варягу Шимону від Бога була надана вичерпна інформація про Велику Печерську церкву як універсальний християнський храм, прообразом якого є храм Соломона та Гроб Господній. Золотий пояс Шимона, довжина якого складала 4 фути, сприймався сакральним модулем цього Божественного проекту. Недарма й перші храми Володимиро-Суздальської Русі (в Ростові й Суздалі) були створені “в ту же міру”: “...христолюбецъ Владимиръ, въземъ мѣру божественныя тоя церкве Печерскыя, вѣмъ подовіемъ сзда церковь въ градѣ Ростовѣ, въ высоту и в широту и въ долготу, но и писма на хартии написавъ, идеже кнѣздо прѣздникъ в коемъ мѣстѣ написанъ естъ, и сіа вся въ чинъ и въ подобіе сътвори по образу великыя тоя церкве вогознаменаныя. Сынъ же того Георгій князь, слышавъ отъ отца Владимира еже о тѣй церкви сътворися, и тѣй въ своемъ княженіи сзда церковь в градѣ Суздѣдали въ ту же мѣру, яже по лѣтѣхъ вся ты распадошася, сіа же єдина богородична прѣсвѣдетъ въ вѣкы”²⁴. Як слушно зазначає А. Радзюкевич, формулювання Патерика “в ту же міру” означає використання тієї ж самої міри – поясу Шимона, а не точне копіювання всіх розмірів Великої Печерської церкви²⁵.

²³ Т.Ю. Царевская, *О царьградских реликвиях Антония Новгородского*, Восточнохристианские реликвии, Москва 2003, с. 401.

²⁴ Д.І. Абрамович, *Op. cit.*, с. 11–12.

²⁵ А.В. Радзюкевич, *Особенности построения храмов Владимиро-Суздальской Руси методом “по образцу”*, [електронний ресурс], режим доступу: <http://rusarch.ru/radzukevich1.htm>. Дослідник вишукує точні розміри храмів, виходячи з розмірів пояса Шимона, який, на його думку, дорівнював 7 пядям (півфуту греко-іонійської системи мір).